

7

Kuusikkovertailut päihdehuollon, vammaispalvelujen ja vanhuspalvelujen osalta

HEL 2013-010787 T 00 01 01

Päätösehdotus

Sosiaali- ja terveyslautakunta päättäneen merkitä tiedoksi päihdehuollon, vammaispalvelujen ja vanhuspalvelujen Kuusikkovertailut.

Esittelijä

Kuusikko muodostuu Suomen kuudesta väkiluvultaan suurimmasta kaupungista. Väestömäärän mukaisessa järjestyksessä Kuusikkoon kuuluvat Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Turku ja Oulu. Kuusikossa vertaillaan kaupunkien sosiaali- ja terveyspalveluja ja vuonna 2013 Kuusikkovertailu tuotetaan lasten päivähoidosta, lastensuojelusta, aikuissosiaalityöstä, päihdehuollosta, kehitysvammahuollosta, vammaispalveluista sekä vanhuspalveluista.

Kuusikkovertailun tiedot asiakasmääristä, suoritteista, henkilöstöstä ja kustannuksista on pääasiassa koottu kuntien omista tietojärjestelmistä ja tilinpäätöksistä ja eri kaupunkien tiedonkeruulle ja analysoinnille on pyritty sopimaan mahdollisimman yhtenäiset määritelmät. Kuitenkin kuntien palvelujärjestelmän ja palvelujen järjestämistapojen erojen vuoksi kustannusten yhdenmukainen vertailu on vaikeaa. Kuusikkoraporttien vertailussa on tarkoituksenmukaista tarkastella kustannuseroja yhtäaikaisesti myös Kuntaliiton julkaiseman Suurten kaupunkien terveydenhuollon kustannusvertailuraportin 2012 kanssa.

Tällä hetkellä vuoden 2012 Kuusikkovertailuista ovat valmistuneet päihdehuollon, vammaispalvelujen ja vanhuspalvelujen sekä varhaiskasvatusviraston osalta päivähoidon vertailuraportit.

Päihdehuollon Kuusikko-raportin keskeiset tulokset

Kuusikko-kunnissa on merkittäviä eroja päihdehuollon palvelujen järjestämisessä ja niiden määrittelyssä. Päihdehuollon palveluja käyttävät ovat usein moniongelmaisia henkilöitä, mikä vaikeuttaa palvelujen vertailukelpoista luokittelua kuntien välillä. Suurimmat palvelujen määrittelyerot kaupunkien välillä ovat asumispalveluissa. Kunnissa on eroja myös esimerkiksi päihdepalvelujen ja mielenterveyspalvelujen yhteistyössä. Päihdehuollon palvelujen määrittelyjä kunnissa on muutettu eri vuosina, minkä seurauksena kustannustiedot ja aikasarjat eivät ole vertailukelpoisia. Esimerkiksi Helsingissä terveysasemien korvaushoidon asiakkaat ja HUS:n

opioidipoliklinikan korvaushoitoasiakkaat on laskettu mukaan vasta vuodesta 2011 alkaen.

Vuonna 2012 Kuusikko-kuntien päihdehuollon kokonaisnettokustannukset olivat 110,4 miljoonaa euroa, josta Helsingin osuus oli 60,9 miljoonaa euroa. Vuodesta 2011 vuoteen 2012 kustannukset nousivat Kuusikko-kunnissa keskimäärin 4,3 % ja Helsingissä 7,5 %.

Vuonna 2012 päihdehuollon erityispalvelujen kustannukset koostuivat Helsingissä asumispalveluista (48,7 %), laitospalveluista (23,4 %), avohuollon palveluista ilman korvaushoitoa (20,7 %) ja korvaushoidosta (7,2 %). Päihdehuollon erityispalvelujen kokonaiskustannukset 18 vuotta täyttäneitä asukasta kohti olivat Helsingissä 120 euroa, mutta Kuusikko-kunnissa keskimäärin 84 euroa. Asumispalvelujen osuus Helsingissä oli 3,3 % suurempi ja avohuollon palvelujen osuus 2,3 % pienempi kuin Kuusikko-kunnissa keskimäärin.

Helsingin päihdehuollon erityispalvelujen kustannukset ovat nousseet vuodesta 2010 vuoteen 2012 yhteensä 10 euroa/ 18 vuotta täyttänyt asukas. Kustannusten nousua selittää Helsingissä erityisesti päihdehuollon asumispalvelujen kustannusten kasvu. Vuosien 2010 ja 2012 välillä päihdehuollon asumispalvelujen osuus päihdehuollon erityispalvelujen kustannuksista on lisääntynyt Helsingissä vähän enemmän kuin Kuusikko-kunnissa keskimäärin, mutta avohuollon palvelujen osuus on vähentynyt.

Päihdehuollon polikliinisia avopalveluja ovat A-klinikka, huumeambulanssi, nuorisosemat, korvaushoito, päivähoito ja muu polikliininen palvelu. Muita avopalveluja ovat terveysneuvonta, päiväkeskustoiminta, selviämishoitoasema, kotiin vietävät palvelut sekä muu ehkäisevä päihdetyö. Vuonna 2012 avopalvelujen kokonaiskustannukset olivat yhteensä Kuusikko-kunnissa 33,6 miljoonaa euroa, mistä Helsingin osuus oli vähän yli puolet. A-klinikan kustannukset kattoivat avopalvelujen kustannuksista Helsingissä runsaan kolmanneksen ja korvaushoito noin neljänneksen. Vuonna 2012 Helsingissä A-klinikan, huumeambulanssin ja nuorisosemien kustannukset yhteensä käyntiä kohden olivat 169 euroa, mutta Kuusikko kunnissa keskimäärin 107 euroa. A-klinikan kustannukset olivat vuonna 2012 Helsingissä 163 euroa asiakaskäyntiä kohti, mutta Kuusikko kunnissa keskimäärin 117 euroa. Korvaushoidon kustannukset ovat Helsingissä Kuusikko-kuntien keskimääräisellä tasolla eli 37 euroa asiakaskäyntiä kohti. Helsingissä on suhteellisesti enemmän korvaushoitopotilaita kuin muissa kunnissa. Helsingissä A-klinikan toimintamallia ja työmuotoja on muutettu, hoidontarpeen arviointia on tehostettu ja hoidon sisältöä on kehitetty. Vertailtavissa kunnissa ainoastaan Helsingissä ja Tampereella

päiväkuntoutustoiminta lasketaan osaksi poliklinisia avopalveluja. Ikääntyvien kotiin vietäviä palveluja on Helsingissä kehitetty.

Vuosien 2011 ja 2012 välillä A-klinikan asiakasmäärät ovat vähentyneet Kuusikko-kunnissa keskimäärin 5,9 %, ja Helsingissä 12,4 %. Helsingissä kuitenkin A-klinikan kustannukset käyntiä kohti nousivat vuonna 2012 edellisvuodesta 14,8 %, mutta Kuusikko-kunnissa keskimäärin 2,6 %. Sen sijaan korvaushoidon kustannukset asiakaskäyntiä kohti ovat laskeneet vähän sekä Kuusikko-kunnissa keskimäärin että Helsingissä. Paljon suoritteita aiheuttavia potilasryhmiä on siirretty terveysasemille ja ostopalveluihin. Avokatkaisua on siirretty terveysasemille, korvaushoidossa omissa palveluissa on ainoastaan kuntouttavassa hoidossa olevia ja ostopalveluissa on pääosin haittoja vähentävää hoitoa saavia sekä terveysasemilla on lähes sata jo pidemmälle kuntoutunutta korvaushoidon asiakasta. Kaiken kaikkiaan päihdehuollon avopalvelujen deflatoidut kustannukset ovat kuitenkin laskeneet noin kaksi prosenttiyksikköä vuosien 2010 ja 2012 välillä sekä Kuusikko-kunnissa keskimäärin että Helsingissä. Pienentyneitä kustannuksia selittää Helsinki, jonka kustannukset ovat laskeneet 14,2 prosenttia vuodesta 2008. Helsingissä päihdehuollon palveluja on siirtynyt sosiaalitoimelta toiselle toimialueelle, esimerkiksi Klaari-toiminta on siirtynyt nuorisoasiainkeskukseen. Pitkällä aikavälillä kustannusten alenemista selittää päihdehuollon vakanssien siirto terveysasemille Terveysasema kuntalaisen käyttöliittymä -hankkeen myötä sekä tilankäytön ja hallinnon tehostaminen. Ehkäisevän päihdehuollon kustannukset ovat osin em. siirtojen seurauksena vähentyneet vuosien 2011 ja 2012 välillä Helsingissä 65,4 %.

Kuusikko-raportissa päihdehuollon asumispalveluja ovat tehostettu palveluasuminen, palveluasuminen, tuki- ja tuettu asuminen sekä tilapäinen asumispalvelu. Helsingin päihdehuollon asumispalvelujen kustannukset kattavat lähes 60 % Kuusikko-kuntien yhteisistä kustannuksista.

Vuosien 2010–2012 välillä päihdehuollon asumispalvelujen asiakasmäärät ovat lisääntyneet Kuusikko-kunnissa keskimäärin 14,1 prosenttia, mutta Helsingissä 26,8 %. Asumisvuorokaudet ovat lisääntyneet samaan aikaan Kuusikko-kunnissa keskimäärin 34,9 % mutta Helsingissä 46,5 %. Asumisvuorokausia asukasta kohti Helsingissä on kaikissa asumismuodoissa enemmän kuin Kuusikko-kunnissa keskimäärin. Helsingin kuntouttavien asumispalvelujen kasvu selittyy ainakin osittain pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelmalla. Päihdehuollon asumispalvelujen kustannukset asumisvuorokautta kohti ovat Helsingissä 43 euroa/ vrk, mikä on kaksi euroa alle Kuusikko-kuntien keskitason. Vuosien 2011 ja 2012 välillä

Helsingissä päihdehuollon asumispalvelujen nettokustannukset nousivat 10,5 % ja Kuusikko-kunnissa 10,9 %.

Kuusikko-raportissa päihdehuollon laitospalvelut sisältävät ympärivuorokautisen katkaisu- ja vieroitushoidon sekä kuntouttavan laitoshoidon. Laitospalvelujen asiakasmäärät vähenivät Helsingissä vuodesta 2008 vuoteen 2011, mutta lisääntyivät vuosien 2011 ja 2012 välillä kuten myös hoitovuorokaudet (700 hoitovuorokautta). Samoin kustannusten laskeva kehitys päättyi ja laitoshoidon kustannukset nousivat Helsingissä vuosien 2011 ja 2012 välillä 1,8 miljoonaa euroa, mikä on suhteellisesti enemmän kuin Kuusikko-kunnissa keskimäärin. Päihdehuollon katkaisu-, vieroitus- ja kuntoutushoidon tarve on vähentynyt avohoito- ja asumispalvelujen kehittämisen ja lisääntyneen palvelutarjonnan myötä.

Päihdehuollon laitoshoidon deflatoidut kustannukset ovat muissa Kuusikko-kunnissa pysyneet jokseenkin ennallaan viimeisten kolmen vuoden aikana paitsi Helsingissä, jossa kustannukset ovat nousseet 13,3 % ja Vantaalla, jossa kustannukset ovat laskeneet noin 900 000 eurolla. Sosiaaliviraston kuntoutuskeskuksesta vähennettiin vuoden aikana 35 paikkaa ja 15 työntekijää siirtyi vahvistamaan avohoitoa. Uudet laituskuntoutuksen tarvetta ehkäisevät avokuntoutusmallit käynnistyivät vähitellen loppuvuodesta. Oma toimintaa hiukan kalliimmat ostopalvelut ovat toimineet muutosvaiheessa puskurina vastaamalla väliaikaisesti laituskuntoutuksen ennallaan pysyneeseen kysyntään.

Vammaispalvelun Kuusikko-raportin keskeiset tulokset

Kuusikon vammaispalvelujen vertailussa tarkastellaan vammaispalvelulain (380/1987) mukaisia palveluja ja tukitoimia. Mukana vertailussa ovat seuraavat palvelut: kuljetuspalvelut, asunnon muutostyöt, asunnon välineet ja laitteet, palveluasuminen, vaikeavammaisten päivätoiminta sekä henkilökohtainen apu.

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien asiakasmäärä on kasvanut Kuusikko-kunnissa keskimäärin 4,2 % vuosien 2008–2012 aikana. Suurinta asiakasmäärän kasvu on ollut Oulussa (18,3 %) ja Helsingissä (9,8 %). Pääkaupunkiseudun kunnista myös Vantaalla asiakasmäärän kasvu (7,3 %) ylittää Kuusikko-kuntien keskiarvon, kun taas Espoossa asiakasmäärän kasvu on ollut vähäisempää (2,7 %) kuin keskimäärin Kuusikko-kunnissa. Nopeimmin kasvaneita palveluja ovat olleet vaikeavammaisten päivätoiminta, palveluasuminen ja henkilökohtainen apu. Lainmuutokset ovat taanneet vammaisille henkilöille subjektiivisen oikeuden kyseisiin palveluihin. Helsingissä etenkin vuoden 2009 lainmuutoksen jälkeen henkilökohtainen apu on

kasvanut voimakkaasti ja henkilökohtaisen avun järjestämisessä palvelusetelin käyttö on kasvanut tasaisesti.

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien deflatoitujen nettokustannusten kasvu on ollut keskimäärin 23,7 % kaikissa Kuusikko-kunnissa vuosien 2008–2012 välillä. Eniten kustannukset ovat kasvaneet vastaavalla aikavälillä Oulussa (55,7 %) ja Helsingissä (31,2 %). Helsingin nettokustannukset ovat kasvaneet merkittävästi muihin pääkaupunkiseudun kuntiin verrattuna; Vantaalla nettokustannusten kasvu oli 7,1 % ja Espoossa 19,5 %. Kustannukset ovat nousseet eniten kasvavissa palveluissa, kuten henkilökohtaisessa avussa, jossa kustannukset ovat lähes kaksinkertaistuneet viiden viimeisen vuoden aikana. Myös palvelukohtaisten kustannusten jakaumassa Helsinki ja Oulu poikkeavat muista Kuusikko-kunnista. Kuljetuspalvelut muodostivat vuonna 2012 kaikissa muissa kunnissa suurimman osan kustannuksista, kun Helsingissä ja Oulussa henkilökohtaisen avun kustannukset olivat suurimmat.

Asiakaskohtaiset nettokustannukset kaikissa vammaispalvelulain mukaisissa palveluissa olivat Kuusikko-kunnissa keskimäärin 4251 euroa/asiakas. Asiakaskohtaiset kustannukset vuosina 2008–2012 olivat kasvaneet Kuusikko-kunnissa keskimäärin 19,0 %. Poikkeuksena on Vantaa, jossa asiakaskohtaiset kustannukset ovat pysyneet samalla tasolla. Helsingin asiakaskohtaisten kustannusten nousu oli lähelle Kuusikko-kuntien keskiarvoa 19,5 %. Espoossa asiakaskohtaisten kustannusten kasvu (16,3 %) jäi alle Kuusikko-kuntien keskiarvon. Eniten asiakaskohtaiset kustannukset ovat kasvaneet Turussa (33,3 %) ja Oulussa (31,6 %).

Helsingin erityispiirre Kuusikko-kuntien vertailussa on asiakasvolyymin määrä kaikissa palveluissa ja tukitoimissa. Suuret asiakasmäärät edellyttävät myös kattavan palveluvalikon ja henkilöstöresurssin sekä erityispalvelujen tarjontaa vammaispalvelujen asiakkaille. Palvelukustannuksia saattaa selittää Helsingissä osin muuta maata korkeammat tila- ja henkilöstökustannukset ostopalveluissa.

Vanhuspalvelujen Kuusikko-raportin keskeiset tulokset

Vuoden 2012 lopussa Kuusikko-kunnissa oli 65 vuotta täyttäneitä 18,1 prosenttia enemmän, 75 vuotta täyttäneitä 9,3 prosenttia enemmän ja 85 vuotta täyttäneitä 15,9 prosenttia enemmän kuin vuonna 2008. Helsingissä iäkkäiden määrän kasvu on ollut Kuusikon keskitasoa hitaampaa, ja Helsingissä 75 vuotta täyttäneiden määrä on samana aikana kasvanut 5,4 prosenttia ja 85 vuotta täyttäneiden määrä 10,0 prosenttia. Helsingissä oli 75 vuotta täyttäneitä vuoden 2012 lopussa 40 941.

Vuonna 2012 Kuusikko-kuntien 75 vuotta täyttäneiden asukkaiden sosiaali- ja terveyspalvelujen ikävakioidut kustannukset olivat 12 626 euroa 75 vuotta täyttänyttä asukasta kohti. Ne olivat Helsingissä selvästi pääkaupunkiseudun korkeimmat eli 13 245 euroa. Eroa Espooseen oli 2407 euroa ja Vantaaseen 2055 euroa. Oulu oli Kuusikko-kunnista kallein: 13 821 euroa 75 vuotta täyttänyttä asukasta kohti.

Ikävakioitu 75 vuotta täyttäneiden palvelujen peittävyys on muuttunut eri suuntiin eri kunnissa viimeisten viiden vuoden aikana. Palvelujen kokonaispeittävyys 75 vuotta täyttäneillä oli joulukuussa 2012 Helsingissä 26,6 %, Espoossa 22,2 % ja Vantaalla 22,8 %. Pääkaupunkiseudun kunnat eroavat toisistaan kotihoidossa, jonka peittävyys oli Helsingissä 11,9 %, Espoossa 8,4 % ja Vantaalla 8,1 %. Laitoshoidossa (vanhainkotihoito ja terveyskeskussairaalan pitkäaikainen hoito) peittävyys oli Helsingissä muita korkeampi 4,55 %. Vastaavat luvut olivat Espoossa 2,6 % ja Vantaalla 3,6 %. Peittävyyksien erot selittävät osittain asukaskohtaisten kustannusten eroa pääkaupunkiseudun kuntien välillä.

Helsingissä palvelurakennemuutos on edennyt suunnitellusti. Laitoshoidon osuus ympärivuorokautisesta hoidosta väheni ja palveluasumisen osuus kasvoi. Laitoshoidon peittävyys aleni 7,5 %:sta 4,6 %:iin vuodesta 2008 vuoteen 2012 (ikävakioimaton, 75 vuotta täyttäneet). Samaan aikaan tehostetun palveluasumisen peittävyys kasvoi 4,8 %:sta 5,7 %:iin. Vanhainkotihoito, johon vuodesta 2010 alkaen on sisällynyt myös aiempi pitkäaikaissairaalahoito, on sisällöltään lähentynyt tehostettua palveluasumista.

Säännöllisen kotihoidon peittävyys vuodesta 2008 vuoteen 2012 on noussut Helsingissä 11,38 %:sta 12,16 %:iin (ikävakioimaton). Kotihoito on siirtänyt aiemmin säännölliseen kotihoidon käyntiin perustuvia palveluja kotihoidon tukipalveluksi ja tukipalveluja saaneiden määrä on muutenkin jatkuvasti kasvanut. Vuoden 2012 aikana tukipalveluasiakkaita oli 1826 henkilöä, mikä on 403 asiakasta enemmän kuin vuonna 2011. Kotihoidon käynnit asiakasta kohti ovat lisääntyneet vuonna 2012 verrattuna edelliseen vuoteen. Vuonna 2012 käyntejä oli 136,4 käyntiä/asiakas ja edellisenä vuonna 128,2 käyntiä/asiakas. Tämä tarkoittaa aiempaa runsaampaa asiakaskohtaista palvelua.

Omaishoidon tukea on myönnetty Helsingissä kaikille kriteerit täyttävälle hakijoille. Helsingissä vuonna 2012 iäkkäiden omaishoidon tuen kattavuus oli 3,8% (vuonna 2008 kattavuus 3,59%). Kattavuus vaihteli Kuusikko-kunnissa Oulun 7,9%:sta Espoon 2,57%:iin (ikävakioimattomat luvut).

Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksen (STM 2008) kaikkia tavoitteita ei Kuusikko-kunnissa ole saavutettu. Eniten asiakkaita on vuonna 2012 ollut kotihoidolla, jonka piirissä oli 12,3 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä. Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksessa vuodelle 2012 määritelty kotihoidon asiakasosuustavoite 75 vuotta täyttäneille oli 13-14 prosenttia, joten tavoitteesta jäätii 0,7-1,7 prosenttia Kuusikossa. Helsingissä kotihoidon peittävyys oli Espoota ja Vantaata korkeampi. Omaishoidon tukea annettiin Kuusikko-kunnissa keskimäärin 3,7 prosentille 75 vuotta täyttäneistä vuoden 2012 aikana. Oulu oli kunnista ainoa, joka toteutti laatusuosituksen 5-6 prosentin tavoitetaso. Helsingissä kattavuus oli Espoota ja Vantaata korkeampi. Kuusikko-kunnat saavuttivat tehostetun palveluasumisen tavoitetaso 5-6 prosenttia, kun tehostetun palveluasumisen piirissä oli 5,2 prosenttia Kuusikon 75 vuotta täyttäneistä asukkaista. Kaikki pääkaupunkiseudun kunnat saavuttivat tämän tavoitteen. Pitkäaikaisen laitoshoidon kolmen prosentin suositusosuuteen pääsi Espoo (2,5%). Helsingissä pitkäaikaisen laitoshoidon peittävyys oli 4,0% ja Vantaalla 3,0% (ikävakioimattomat luvut).

Esittelijä

virastopäällikkö
Matti Toivola

Lisätiedot

Maria Kahila, erityissuunnittelija, puhelin: 310 43087
maria.kahila(a)hel.fi
Helena Soini, erityissuunnittelija, puhelin: 310 46933
helen.soini(a)hel.fi
Juha Nyman, erityissuunnittelija, puhelin: 310 70198
juha.nyman(a)hel.fi